

DR. BAKONYI MÁRIA*

A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben

„A magányra és döntésre ítéltetett bíró különleges szakismeret nélkül köteles különleges szakismeretet igénylő kérdésekben a valóságnak megfelelő tényállás megállapítására.”¹

A modern igazságszolgáltatás szakértők nélkül aligha működhethet eredményesen. A szakértőre, mint eljárásjogi intézményre vonatkozó alapvető rendelkezések ennek megfelelően helyet kaptak a büntető, polgári, államigazgatási, munkaügyi stb. eljárási jogszabályokban. (...) A különböző államok joga a jogrendszer történelmi hagyományai, sajátosságai és az uralkodó tudományos álláspont által meghatározottan más és más, de az adott jogrendszerben feladatát betölteni képes szakértői rendszert hívott életre.²

Szakértő kirendelésére a büntetőeljárásban akkor kerül sor, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges.³ A polgári eljárásához képest tehát (ahol a bíróság támaszkodhat a saját szakértelmére), a büntetőeljárásban akkor is ki kell rendelni a szakértőt, ha pl. a szakvélemény tárgyát a hivatásos bíró meg tudná ítélni, de az szakkérdésnek minősül. Csak a kifejezett szakkérdés az, ami a szakértő kompetenciájába tartozik, az általános ismeretek szintjén megoldható kérdések nem tartoznak ide.⁴

A 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: új Be.) teljesen új alapokra helyezte a szakvéleményt, mint bizonyítási eszközt, ezzel az új szabályozás remélhetőleg megoldja majd azt, ami korábban elég sok gondot okozott. A hatályos Be. alapján a ter-

helt és a védő által megbízott szakértő szakvéleményét az okiratra vonatkozó szabályok szerint kell felhasználni, a szakértő pedig tanúként hallgatható ki. Ez a szakértő nem a bizonyítandó tényről tudott beszámolni, „véleményt” nyilvánított, az okirat pedig a Be. 116. § (1) bekezdése szerint az a bizonyítási eszköz, amely valamely tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására készül és arra alkalmas.

Jelen tanulmány célja végigjárni azt az utat, amely az új Be. megoldásáig vezetett. Az út hosszú, vargabetűkkel tűzdelt volt, azonban időről-időre mindig voltak olyan „bátor” szakemberek, akik felemelték szavukat a változtatásért: a nem büntetőügyekben eljáró hatóságok által kirendelt szakértő „szakértői státuszának” elismertsége mellett.

Rövid történeti áttekintés

A pandektajogban a szakértőt *ténybírónak* (iudex facti) nevezték, mivel a bírónak nem volt lehetősége arra, hogy a szakértői véleménnyel szemben fenntartásait kifejezze.⁵

Poppen⁶ a XVIII. században a szakértői vizsgálatnál a bíró jelenlétével kapcsolatban kialakult hosszas vita ismertetése során kifejtette, hogy a hagyományos álláspontot védő jogászok azzal érveltek, hogy a szakértői bizonyítás dogmatikailag a bírói szemle egyik esete, tehát a halottszemle, mint a vegyvizsgálat tulajdonképpen eljárási cselekmény, egyfajta bírói aktus. Ennél a bíró jelenléte nemcsak formai okból szükséges, hanem azért is, mert csak így tudja ellenőrizni a vegyészek tevékenységét, s veheti át a tényállás megállapításához annak eredményeit. Az igazságügyi orvostan képviselőinek ellenvéleménye azon alapult, hogy a szakértők esetleges manipulációját a bírák jelenléte sem tudja megakadályozni, hiszen hozzá nem értésük miatt a minimális szakmai kontrollra sem képesek (...). Az orvos-szakértők álláspontját támogatták azok a perjogászok is, akik a vegyes rendszer bizonyítási jogának kialakításán fáradoztak, s sajátos, önálló bizonyítási eszköznek tekintették a szakvéleményt.

* Ügyész

¹ Balla Lajos: Szakértővel a tárgyalóteremben, In: Az orvosszakértő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012., 33. o.

² Dr. Erdei Árpád – Dr. Pusztai László: A szakértői intézményrendszer továbbfejlesztésének néhány kérdéséről, Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985., 331.

³ Be. 99. § (1) bekezdés

⁴ Dr. Herke Csongor: Szakértők szerepe a büntetőeljárásban, Kriminológiai közlemények 76. szám, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2016., 59.

⁵ Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2008., 315.

⁶ Poppen, E.: Die Gesichte des Sachverständigenbeweises im Strafprozess des deutschsprachigen Raumes, Göttingen, 1984. 223–228, In: Pusztai: i. m.: 374.

Érvelésük szerint a szakértő bevonásának célja a szakvélemény nyeresé.

A vegyes szemle dogmatikai megoldása mellett már ekkor kifejlesztették azt a tételt, mely szerint a szakértő a bíró segítője a perben (*bírósegéd*), mégpedig olyan segédje, aki szakismereteinek közlésével és alkalmazásával siet a bíró segítségére.

Birnbaum 1833-ban megjelent dolgozatához kapcsolja Poppennek a *szakértő ténybírókénti* kezelését. Eszerint *a szakértő nem a bizonyítékok rendszerében helyezkedik el, hanem a bíróság része, aki a szakterületére eső kérdésekben mond ítéletet.* Ez a törekvés azonban téves volt, ugyanúgy, mint az a közel sem logikátlan kísérlet, mely a szakértőt az angolszász felfogáshoz hasonlóan a kialakulóban lévő vegyes bizonyítási rendszerű európai kontinentális jogban is tanúnak, esetleg különleges helyzetű tanúnak minősítse.

Így a jogfejlődés rögzös útján kialakult hosszas vitából, a szakvéleményt, a bizonyítási eszközök egyik önálló fajtájaként elismerő álláspont került ki győztesen.⁷

A magyar helyzetet áttekintve megállapítható, hogy az 1896. évi XXXIII. törvénycikk a Bünvádi perrendtartásról (a továbbiakban: Bp.) a szakértőkről szóló rendelkezéseket kifejezetten összeköti a bírói szemle szabályaival. Természetesen ebben az esetben a szemle fogalma konkrétan a bizonyítékhoz kapcsolódó tényleges észlelést jelenti és az eljárásnak a szemlére vonatkozó részére értendő.⁸

A Bp. 225. §-a szerint: „Ha bünvádi ügyre nézve fontos ténykörülmények megállapítására vagy felderítésére személyes megfigyelés szükséges: bírói szemlét kell tartani. Amennyiben a szemlével megállapítandó tények felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem szükséges: szakértők alkalmazandók.” Ugyanakkor Edvi Illés Károly a Bp.-hez fűzött magyarázatban azt írta, hogy „Szakértő alkalmazásának van helye, ha a bíró hivatásszerű ismeretei a bünvádi ügyre nézve fontos tények észleléséhez, vagy megfigyelés eredményének megítéléséhez nem elegendők. Szakértő tehát mindenki lehet, akinek ismeretei és különleges tapasztalatai a bíró tudásának és felismerő képességének kiegészítésre alkalmasak.”⁹

Az 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról „szakértők” címszó alatt úgy rendelkezett, hogy „ha az ügyben jelentős tények vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges szakértőt kell alkalmazni.”¹⁰

⁷ Pusztai László: A szakvélemény és a bizonyítékok szabad mérlegelése, Kriminálisztikai Tanulmányok, 24. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 375

⁸ A hatályos büntető eljárás jogszabályai, Összeállította: Dr. Auer György Budapest, 1948. XIV. fejezet 121–135. o. In: Balla Lajos: Szakértővel a tárgyalóteremben, In: Az orvosszakértő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012., 25. o.

⁹ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bünvádi perrendtartás magyarázata, Budapest, 1899. III. kötet, 84. In: Erdei Árpád – Pusztai László: Jogi szakértő a büntetőeljárásban?, Jogtudományi Közlöny, 1986/10., 811.

¹⁰ 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról 58. § első mondat

Ezt követően az igei alak változásával – „kell igénybe venni” illetve „alkalmazni” – teljesen azonos módon került szabályozásra a szakvélemény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I.¹¹ és az 1998. évi XIX. törvényben.

A 2017. évi XC. törvény szó szerint az 1998. évi XIX. törvény szövegét veszi át a 188. § (1) bekezdésében.¹²

Az előbbieken hivatkozott jogi szabályozások közös jellemzője, hogy a büntetőeljárásban akkor van szükség szakértő igénybevételére, ha *valamilyen bizonyítandó tény megállapításához, vagy megítéléséhez „különleges szakértelem”* szükséges.

A „különleges szakértelem”

A szakértői vizsgálatok illetőleg a szakértői vélemények a nyomozás során megkülönböztetett figyelmet érdemelnek. Ebben az eljárási szakaszban történik ugyanis alapvetően a bűnygyben releváns tények felkutatása, összegyűjtése, biztosítása és értékelése, köztük azoké is, amelyek szakértői vizsgálatot igényelnek. De a bírósági eljárásban lefolytatott szakértői vizsgálatokat is rendszerint megelőzik már a nyomozás szakában eszközölt ilyen vizsgálatok. Éppen ezért a nyomozás során ebben a vonatkozásban elkövetett mulasztások, hiányosságok, mivel azok igen gyakran többé nem pótolhatók, komoly kihatással lehetnek az eljárás további menetére, eredményességére.¹³

Az, hogy mi a „különleges szakértelem”, a törvény nem határozza meg, de eldöntése a gyakorlatban ritkán okoz nehézséget. A „különleges szakértelem” körülírásában elindulhatunk abból, hogy mi a köztudomású tény. A köztudomású tények megállapítása ugyanis nyilvánvalóan nem igényel különleges szakértelmet, de még bizonyítást sem. A különleges szakértelmet igénylő tényeket tehát azok között kell keresni, amelyekről bizonyítás folyik, és amelyek természetesen kívül esnek a köztudomású tényeken.¹⁴

A nyomozás során a nyomozó hatóság tagjainak általános szakismereti színvonalát kell általában a különleges szakértelem alsó határának tekinteni, illetőleg olyan alapnak, amelyre figyelemmel a nyomozó hatóság eldönti, hogy a konkrét tény megállapításánál vagy megítélésénél szükséges-e különleges szakértelem. Éppen ezért, amikor az eddig különleges szakértelem körébe tartozó ismeretek a nyomozási gyakorlatban általában ismertekké válnak és alkalmazásra kerülnek, megszűnik különleges jellegük. Nem lehet ugyanis vitatni, hogy a nyomozás során a bűnygyben releváns tényeket vagy körülményeket a nyomozó ha-

¹¹ 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról, 68. § (1) bek.: Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell igénybe venni.

¹² Az új Be. 188. § (1) bekezdés: Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.

¹³ Dr. Gödöny József: Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 5–6.

¹⁴ Király Tibor: Büntetőeljárás jog (3. átdolgozott kiadás), Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 255.

tóság állapítja meg. E tények és körülmények megállapításánál és megítélésénél a szakértői vélemény, mint bizonyíték csak az egyik lehetőség a sok közül.¹⁵

A különleges szakértelem határait megvonva Székely János utal rá,¹⁶ Gödöny József pedig hangsúlyozza, hogy a fogalom állandóan változó tartalmat takar.¹⁷ Erdei Árpád szerint a különleges szakértelem olyan ismereteket foglal magában, amelyek kívül esnek a jogi ismeretek körén és meghaladják az általános ismeretek szintjét.¹⁸

A nyomozó hatóságok tagjai általános szakismerteknek, a nyomozási gyakorlatban általánosan ismert és alkalmazott módszereknek, eszközöknek és eljárásoknak a különleges szakértelem tárgyi határaként általában való elfogadása *nem eredményezheti a terheltek vagy a felek érdekeinek megsértését vagy veszélyeztetését*. Amennyiben a terhelt és védője vagy más jogosult a nyomozó hatóság által tett megállapításokkal nem ért egyet, módja van a bizonyítás kiegészítését indítványozni, szakértő kirendelését kérni, a megtett intézkedések illetőleg elmulasztott cselekmények miatt az ügyészhez fordulni stb.¹⁹

Azt is le kell szögezni, hogy napjainkban a tudomány és a technika olyan mértékű térhódítása figyelhető meg, amelynek hatására a különleges szakértelem köréből egyes ismeretek folyamatosan kikerülnek, és általános ismeretökké válnak, és kialakulnak olyan újabb területek, amelyek a különleges szakértelem kategóriába kerülnek.

A szakember, a szaktanácsadó és a szakértő

A nyomozási gyakorlatban olyan igények merülnek fel – fejtette ki Gödöny József az 1960-as években – hogy a nyomozókat egyes feladatok szakszerű elvégzésében *érdektelen szakemberek* is segítsék. „Mára a tudomány fejlődése a szakértők alkalmazásának lehetőségei ugyanis annyira kiterjedtek, hogy a nyomozó sokszor azokkal az ismeretekkel sem rendelkezik, amelyek a szakértői vizsgálathoz szükséges adatok és anyagok felkutatásához és összegyűjtéséhez, illetőleg egyes nyomozati cselekmények (helyszíni szemle, nyomozási kísérlet stb.) szakszerű foganatosításhoz nélkülözhetetlenek. Ezeknek a feladatoknak szakszerű végrehajtásához az esetek nagy részében szakértő közre-

működésére és így szakértői vizsgálat elrendelésére nem volt szükség. Az azonban mindenképpen szükségesnek látszik, hogy *érdektelen szakemberek szakmai tanácsaikkal, megfelelő felvilágosításokkal segítsék az egyes nyomozási cselekmények szakszerű foganatosítását, ennek során egyes tények és körülmények feltárását*”.²⁰

A magyar jogfejlődésre egy időben nagy hatást gyakorló OSZSZSZK büntető eljárásjogi kódexe a szemle [179. cikk (3) bekezdés], a *nyomozási kísérlet* [183. cikk (3) bekezdés], valamint az *összehasonlító vizsgálat céljaira történő mintavétel foganatosításába* [186. cikk (3) bekezdés] a nyomozó hatóság bevonhatott az ügy kimenetelében nem érdekelt szakembert is.²¹

A Gödöny József által írt tanulmány időpontjában hatályos büntető eljárásjogi törvény – az 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról – ilyen lehetőséget nem tartalmazott, tehát *szakember* alkalmazására *de lege lata* nem volt mód. Ennek ellenére nemcsak a szakirodalomban, hanem a gyakorlatban is egyre szélesebb igény jelentkezett a szakember alkalmazására.²²

Erdei Árpád jó húsz évvel később²³ azt írta: A „szakember” alkalmazása a büntetőeljárásban annak idején elméleti szempontból elég sok problémát okozott. A szakszerűség érdekei megkívánták, hogy bizonyos nyomozási cselekményeknél szakemberek segítsék a hatóságot, ennek azonban tételes jogi feltételei hiányoztak, majd visszautal Gödönyre, aki egyszerűen a hatóság tagjának tekintette a szakembert, s a nyomozás során alkalmazott technikai szakembernek a szakértői vizsgálathoz szükséges anyagok felkutatása, rögzítése, összegyűjtése érdekében kifejtett tevékenységét nyomozási cselekménynek minősítette. Gödöny szerint – idézte fel Erdei – *a szakember a nyomozó hatóság jogán jár el, míg a szakértő önállóan tevékenykedik a rábízott feladat megoldása érdekében, a kettő összekeverése tehát helytelen*.

Az Erdei által említett „szakember” az 1973. évi I. törvény 79. §-ában, és az 1998. évi XIX. törvény 182. §-ában szabályozott szaktanácsadóként került be a büntetőeljárásba.²⁴

²⁰ Gödöny József: Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 32. o.

²¹ Gödöny József: Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 32. o.

²² Gödöny József: Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 32. o.

²³ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987., 69–70. o.

²⁴ Szaktanácsadó közreműködése a bizonyításban: 79. § (1) A hatóság a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és más eljárási cselekménynél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem szükséges, illetőleg a hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér. (2) A szakértő kizárására, valamint a szakértői vizsgálat elvégzésével közvetlenül összefüggő jogokra és kötelezettségekre vonatkozó rendelkezéseket [71. §, 72. § (3)–(4) bek.] a szaktanácsadóra is megfelelően alkalmazni kell. Illetve: 182. § (1) Az ügyész és a nyomozó hatóság a nyomozási cselekményeknél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakismeret szükséges, illetőleg az ügyész vagy a nyomozó hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér. (2) Szaktanácsadó igénybevétele kötelező, ha a terhelt vagy a tanú vallomását a nyomozásban poligráf alkalmazásával vizsgálják. (3) Ha a szaktanácsadó eljárása során a sze-

¹⁵ Dr. Gödöny József: Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 15–16.

¹⁶ Székely János: Szakértők az igazságszolgáltatásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967. In: Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987., 33. o.

¹⁷ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987., 33. o.

¹⁸ Pusztai László: A szakértői bizonyítás hatósági előkészítése, Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, XX. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983., In: Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987., 35. o.

¹⁹ Dr. Gödöny József: Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 17–18.

A 2018. július 1. napján hatályba lépő új Be. az „adat-szerző tevékenység” körében szabályozza a szaktanácsadó igénybevételét.²⁵

A szaktanácsadó feladatának lényege a bizonyítékok felkutatásában és rögzítésében való közreműködésben, valamint bizonyos szakmai felvilágosítások adásában, más bizonyítási cselekmények előkészítésében történő segítségnyújtásban lett meghatározva.²⁶

A szakértő és a szaktanácsadó közös jellemzője, hogy mindketten különleges szakértelmüknek köszönhetik eljárási alanyiségüket. Különleges szakértelmüket azonban nem azonos célból és nem azonos módon bocsátják az eljárás rendelkezésére és ez a körülmény helyzetüket, jogaikat, és kötelezettségeiket meghatározza. A szaktanácsadót a bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez, illetőleg szakkérdésben szükséges felvilágosítás nyújtásához veheti igénybe a hatóság.²⁷ Az eljárási cselekmény egészéért az eljáró hatóság felelős, azonban különleges szakértelmet, felszerelést, és nem utolsósorban tapasztalatokat igénylő bizonyítási eszköz (nyomok, bűnjeltárgyak stb.) kutatásába – ha szükségesnek tartja – szaktanácsadót vonhat be.²⁸

Elméletileg és gyakorlatilag az elhatárolás legfontosabb kritériuma – teljesen egyetértve Erdeivel – a szaktanácsadó *nem hoz létre bizonyítási eszközt*, és csak olyan vizsgálatokat végezhet, amelyeket elvileg a hatóság eljáró tagja is foganatosíthatna.²⁹ A szaktanácsadó a hatóság tagja helyett tevékenykedik, ha azonban a hatóság tagja megfelelő képzettséggel rendelkezik, nincs akadálya annak, hogy eltekintsen a szaktanácsadó igénybevételétől, és amíg a „szakember” alkalmazásáról szóló vitában a nyomozati szakra fókuszáltak a résztvevők, teljesen indokolt volt a szaktanácsadót egyfajta *segédnyomozónak* tekinteni. Az eljárás bármely szakaszában igénybe vehető szaktanácsadó megítélésének némileg ugyan módosulnia kell(ett), azonban a szaktanácsadónak a hatóság tech-

nikai segítőjének szerepét kell vállalnia ebben a formában is, ennél többre nem lehet hivatott.³⁰

Tóth Mihály a szaktanácsadó és a szakértő közötti különbséget definiálva úgy fogalmazott, hogy „gyakori sommás leegyszerűsítésekkel ellentétben nem versengő intézményekről van szó, s a kettő vizsgálata kapcsán el sem dönthető, hogy az eljárás kimenetele szempontjából melyikük szerepe fontosabb. Egyszerűen *más* az alapvető feladatuk, s ezen az sem változtat, hogy a szaktanácsadó jelentése eljárásjogi értelemben nem helyettesítheti a szakvéleményt.”³¹ Ugyanakkor Tóth Mihály szerint nem jelent „prejudikálást” vagy „befolyásolást”, ha a szakértő a szaktanácsadó által összegyűjtött anyagra is épít. Míg a szaktanácsadó gyakran alternatívákkal dolgozik, a szakértő mentalitásától azonban a „vagylagos” a „többesélyes” vélemény távol áll.

A szakértő a bizonyításnak az az alanya, aki szakterületének az ismereteit felhasználva véleményt nyilvánít (*szakvélemény*) a hatóság által megjelölt kérdésekben, és ezzel a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez járul hozzá. A szakvélemény bizonyítási eszköz, az általa hordozott *bizonyíték* (bizonyítandó tény) pedig a szakértőnek a hozzá intézett kérdésekben kialakított szakmai véleménye.³²

A szakértő az eljárás különleges szakértelemmel rendelkező szereplője. Nevezik „tudós” tanúnak is, hiszen képzettsége, ismeretei, tapasztalatai kiemelik a tanúk köréből.³³

Az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szaktv.) 3. § (1) bekezdése szerint: „Az igazságügyi szakértő feladata, hogy a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést és segítse a tényállás megállapítását.”

Kétségtelen, hogy a szakértőkre vonatkozó szabályok (kizárás,³⁴ iratok közlésének vagy megtekintésének joga)³⁵ amelyek a bírót illetik, a bírókhöz közel állónak tekintik őket,³⁶ másrészt a szakértő kötelezettségei sok hasonlóságot mutatnak a tanúéhoz is, ezért a tanúk jogállásához is közelíthető a szakértő jogállása.

Egyértelműen megállapítható, hogy a szakértői vélemény az a bizonyítási eszköz, amely a bíróság hiányzó – „különleges” – szakértelmét pótolja valamely bizonyítandó tény megállapításához, vagy értékeléséhez.

mély testének sérthetlenségét érintő cselekmény elvégzése szükséges, erről az ügyész vagy a nyomozó hatóság külön rendelkezik. (4) Az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tagjának kizárására vonatkozó rendelkezéseket a szaktanácsadóra megfelelően alkalmazni kell. (5) A szaktanácsadó közreműködéséről jegyzőkönyvet kell készíteni, és azt a nyomozás irataihoz kell csatolni.

²⁵ Az új Be. 270. § (1) Az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve a rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás feladatokat ellátó szerve, valamint a rendőrség terrorizmust elhárító szerve szaktanácsadó közreműködését veheti igénybe, ha a bizonyítási eszközök felderítéséhez, felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakismeret szükséges. A vádemelés után az ügyészség a bizonyítási indítvány megtétele, bizonyítási eszköz felkutatása és biztosítása érdekében vehet igénybe szaktanácsadót.

²⁶ Erdei Árpád – Pusztai László: Tanácsatlanság a szaktanácsadók ügyében, *Belügyi Szemle* 1986/1., 86.

²⁷ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.*, 70–71. o. Egy másik tanulmányában Erdei Árpád és Pusztai László szerint „a törvényben szerepelő egyetlen jelző – a különleges – félreértésekre adhatnak okot”, ezért szerintük célszerűbb lett volna a „különleges” jelző helyett a „megfelelő” jelző használata. In: Erdei Árpád – Pusztai László: Tanácsatlanság a szaktanácsadók ügyében, *Belügyi Szemle* 1986/1., 87.

²⁸ Katona Géza: Valós vagy valótlan? *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1990.* 357.

²⁹ Kertész Imre: A szaktanácsadó, *Jogtudományi Közlöny, 1973/12.*

³⁰ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.*, 71. o.

³¹ Tóth Mihály: *Könyvszakértői bizonyítás – ügyészi szemmel, Számvitel és Könyvvizsgálat 1998/7–8. szám, 299. o.*

³² Be. 99. § (1) bekezdés

³³ Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.*, 122.

³⁴ Be. 103. § (1) bekezdés a), b), c), d), e), f), g), h) pontok

³⁵ Be. 105. § (2) és (3) bekezdések

³⁶ Kuhn Kata: A szakértői tevékenység törvényi szabályozása az osztrák jogban, *Belügyi Szemle, 2005/10.* 45.

A korábbi szabályozás kritikái és az új Be. novumai

A szakértői hivatás megkülönböztető jegye, hogy *szellemi foglalkozásként olyan magántevékenység, amely a közhatalmi szervek működési körében garanciális okokból hangsúlyozottan magántevékenységként különül el a közhatalomtól.* Ez azonban *de facto* nem érvényesül akkor, ha egy-egy nyomozó hatóságnál ugyanaz a szakértő jár el minden esetben. Nem véletlen, hogy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértőre a védelem gyakran mint a „hatóság embe-rére” tekint, s nem mint szakemberre, tudósra. De ez az érzés kölcsönös: „Gyanús, ha a védő a szakértőt a személye megnevezésével kéri kirendelni.”³⁷

Az új Be. ezt a „gyanús körülményt” alanyi joggá változtatja: a terhelt és a védő szakértő kirendelését indítványozhatja, az indítványban megjelölheti a szakértő személyét,³⁸ mely indítványról a hatóság dönt. Sőt amennyiben a terhelt és a védő ezen fentebbiekben idézett indítványát a hatóság elutasítja vagy nem az indítványban megjelölt szakértő kirendeléséről határozott a hatóság, magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást a terhelt és a védő.³⁹

Az is tény, hogy nem minden szakkérdés válaszolható meg egzakt, szubjektív értékelést nagymértékben kizáró módon,⁴⁰ de lehetséges, és a törvényhozó sem tiltja valamely releváns tény megállapíthatósága mellett (csak) annak megítélhetőségében való segédkezést.

A szakvéleményben a szakértőnek a hozzá intézett kérdésekre adott válasza tartalmilag lehet *valódi szakvélemény*, s lehet *szakmai ismeret közlése*. Gyakori, hogy a szakértői feladat teljesítése mind az ismeretközlést, mind a valódi véleményalkotást megköveteli. A szakértő véleménye lehet *kategorikus*, ha más lehetőséget nem ismer el, mint amit állít: pl. „minden kétséget kizáróan megállapítható...” *valószínűségi* vélemény, amikor a szakértő azt nem bizonyossággal nyilvánítja ki, ám a saját állításának a helytállóságát valószínűbbnek tartja, mint az egyéb lehetőségeket. Ezt a valószínűséget általában nyelvi eszközökkel pl.: „a bizonyossághoz közelítő”, „nagy”, „jelentős” valószínűséggel állítható, amikor pedig a megfelelő statisztikai valószínűségek ismertek, számszerűen (például 93,3%-os valószínűséggel) fejez ki. A *lehetőségi* véleményben a szakértő valaminek a lehetőségét nem zárja ki, de az ellenkezőjét sem, a véleménynyilvánítás e formája azonban bizonyos valószínűtlenséget is sugallhat, ezért a valószínűségi vélemény változatának is felfogható.⁴¹

Az 1973. évi I. törvény és a most hatályos Be. szerint Balla Péter szerint a legsúlyosabb problémák a szakértővel kapcsolatban a büntetőjog területén jelentkeznek, minthogy a „hatályos Be. szerint a szakértő kirendelése hatósági monopólium”⁴² (...) a felek által felkért szakértő véleménye azonban *formai „fogyatékossgai” miatt* csak amolyan kvázi-szakvélemény, felhasználására az okirattal kapcsolatos szabályok irányadók.⁴³ Ennek igen erős kritikáját is adja azzal, hogy „igen nehezen védhető az az álláspont, mely szerint a kirendelt szakértő formailag és tartalmilag helytálló „igazi” szakvéleményt készít, addig a fél által felkért szakértő munkájának eredménye nem más, mint a hatóság jóindulatától függően figyelembe vehető papírdarab.

Ezzel egyező véleményt fejt ki Kovács Gábor, aki kinyilvánította azt is, hogy a gyakorlatban ritkán találunk arra példát, hogy a felkért szakértő hivatalbóli elismerését a védelem indítványozná, még kevésbé arra, hogy ilyen tárgyú indítványnak helyt adjanak.⁴⁴ Ebből pedig az adódik, hogy a szakvélemény a továbbiakban az okirat sorsára jut, előterjesztője pedig – aki leggyakrabban állandó igazságügyi szakértő – a tanú „emlékére” léphet, mivel tanúként hallgatja ki a bíróság.

E két szerzőn kívül Erdei Árpád és Pusztai László is feszegette ezt a kérdést – már jóval korábban, 1986-ban – és közös tanulmányukban meghivatkozták a Legfelsőbb Bíróság 1979-es bírósági határozatát, mely szerint az eljárásban szereplő felek által igénybevett szakember által – megbízás alapján, de kirendelés nélkül – készített „szakvélemény” okiratként elfogadható. Ezzel a döntéssel – a szerzők álláspontja szerint – a Legfelsőbb Bíróság a magánszemélyek által igénybe vehető szakértő alkalmazási lehetőségeinek meglehetősen szűkkeblű szabályozását kívánta – igen helyesen – kiterjeszteni.

A korábbi szabályozással ellentétben az új Be. azt az előírást alkalmazza, hogy „a törvény eltérő rendelkezése hiányában a szakértő alkalmazása kirendeléssel történik”⁴⁵, illetve a 190. § (1)–(5) bekezdései a terhelt és a védő által szakértő kirendelésére irányuló indítványának szabályait részletezi.

Olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányuló indítvány esetén, amelyet az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő már vizsgált, magánszakértői vélemény elkészítésére

³⁷ Pataky Csaba: Műszaki szakértői hiányosságok az ügyvéd nézőpontjából, Magyar Jog, 2000/6. 358.

³⁸ 2017. évi XC. törvény 190. § (1) bekezdés

³⁹ 2017. évi XC. törvény 190. § (2) bekezdés a) és b) pontok

⁴⁰ 419/E/2000. AB határozat

⁴¹ Erdei Árpád: VIII. fejezet: A bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárások, In: Erdei Árpád – Hack Péter – Holé Katalin – Király Eszter – Koósé Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog I., Szerkesztette: Hack Péter, ELTE Eötös Kiadó, 2014, 150–151.

⁴² Balla Péter: Ügyfélegyenlőség, szabad bizonyítás. Anomáliák a szakértői bizonyításban. Magyar Jog, 1992/2. 98. o., bár abban az időben az 1973. évi I. törvény volt hatályban, de azóta ez mit sem változott.

⁴³ Balla Péter: Ügyfélegyenlőség, szabad bizonyítás. Anomáliák a szakértői bizonyításban. Magyar Jog, 1992/2. 98. o.

⁴⁴ Ezt azzal egészíti ki a szerző, kellő iróniával, hogy lehetséges, hogy vajon azért nem kerül sor „hiábavaló” indítvány megtételére a védelem részéről, mert tisztában vannak annak elutasításával?

⁴⁵ 2017. évi XC. törvény 189. § (1) bekezdés

akkor adható megbízás, ha a szakvélemény valamely fogyatékosága miatt aggálytalanul nem fogadható el, így különösen, ha nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit, illetve ha nem egyértelmű, ennek azonban egy korlátja van, ha a szakvéleményt a terhelt és a védő által indítványában megnevezett szakértő készítette.⁴⁶

A Szaktv. 52. § (1) bekezdése szerint a szakértő – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – megbízás alapján is adhat szakértői véleményt (a továbbiakban: magánszakértői vélemény). Ezen törvény szabályai szerint a magánszakértői vélemény elkészítésére különösen abból a célból kerülhet sor, hogy

- a megbízó az általa bizonyítandó tény fennállását magánszakértői vélemény benyújtásával bizonyítsa;
- a jelentős szakkérdéseket is magukban foglaló eljárásokban az eljárást megindító irat, más beadvány vagy az eljárás alá vont személy védekezése megfelelően kidolgozott szakmai érveken alapuljon, vagy
- a magánszakértői vélemény a tényelőadások szakszerű megfogalmazását és a követelés összegének helyes kimunkálását biztosítsa.⁴⁷

A szakértőt egyébként a magánszakértői vélemény szakmai tartalmával kapcsolatban megbízója – a Polgári Törvénykönyv megbízási szerződésre vonatkozó szabályaitól eltérően – nem utasíthatja. A szakértő a magánszakértői vélemény elkészítése során a tevékenységére irányadó szakmai szabályok betartásával, a tevékenységével érintett személyek – különösen megbízója – érdekeitől függetlenül, pártatlanul köteles eljárni. A szakértő a szakvéleményét a feltárt tények tárgyilagos értékelésével köteles kialakítani.⁴⁸

Ide kívánkozik a Rezesova-ügyként aposztrofált ügyben résztvevő igazságügyi műszaki szakértők szakvéleményeinek kizárása:

2012. augusztus 21-én Eva Rezesova, Nyíregyháza felől, az M3-as autópályán Budapest felé autózva, Hévízgyörk környékén, BMW X5-ös terepjárójával nagy sebességgel nekütközött egy Fiat Puntónak, amelyben négyen utaztak. A Fiat, miután azonnal kigyulladt, először nekicsapódott egy teherautónak, majd a szalagkorlátnak. A BMW pedig megpördült a levegőben és a tetején állt meg. A balesetben a Fiat Punto három utasa azonnal, egy utas pedig a kórházban halt meg, Eva Rezesova viszont csupán könnyebb sérülést szenvedett. Később kiderült, hogy a szlovák vádlott, amellet, hogy a megengedettnél gyorsabban hajtott, alkoholt is fogyasztott, így a rendőrség őrizetbe vette, a bíróság pedig előzetes letartóztatásba helyezte.⁴⁹

Eva Rezesova nemrég jogerős ítélettel lezárult perének egyik legemlékezetesebb fordulata volt, amikor a másodfokú bíróság egymás után kizárt az eljárásból két szakértőt: először a védelem által felkért M. G.-t, majd a szintén

Rezesova védője által megbízott K. M.-et., mert az utóbbi esetben bebizonyosodott, az előbbi esetben valószínűsíthetőnek minősítette a szakvélemények vádlott javára elfogult voltát. Az új szakértő helyszíni bizonyítást is szükségesnek tartott, ezért M3-as autópályán rekonstruálták a történeteket, majd azt egy szimulációs program segítségével a tárgyaláson mutatta be, hogy pontosan hogyan történhetett a baleset. Mindez jelentősen eltért a kizárt szakértők verziójától.

Korlátozást is bevezetett az új Be. azáltal, hogy úgy rendelkezett: „Ugyanazon szakkérdésre vonatkozóan a terhelt és a védő egy magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást”⁵⁰ amivel magam is egyetértek, hiszen valamilyen módon határt kell szabni a parttalan szakértői kirendeléseknek, amelyekre lehet, hogy azért kerül sor, mert nem azt tartalmazzák, amit úgy egyébként a terhelt és a védő elvárt (volna).

Amennyiben a terhelt és a védő az ügyben eljáró hatóságot⁵¹ nyolc napon belül nem tájékoztatja arról, hogy magánszakértői vélemény elkészítésére adott megbízást, vagy arról hogy a megbízás megszűnt, illetve a szakértő személyéről és a szakvélemény elkészítésének határidejéről, akkor *a magánszakértői vélemény a terhelt illetve a védő észrevételének minősül*, sőt fontos szabályként rögzítésre került az is, hogy az új Be. 190. § (2)–(4) bekezdésében foglaltak ellenére készített *magánszakértő vélemény készítője (a megbízott szakértő) a szakkérdésre vonatkozóan tanúként nem hallgatható ki*.

Álláspontom szerint ennek a garanciális szabálynak a beiktatására szintén nagy szükség volt: a büntetőügyben eljáró hatóságoknak kell a tényállás valóságához megállapításra törekednie, a terheltnek illetve védőnek pedig ezt maximális módon *elő kell segítenie*: egyrészt azzal, hogy a magánszakértő részére adott megbízásról, másrészt a megbízott szakértő személyéről harmadrészt pedig a szakvélemény előterjesztésének határidejéről az ügyben eljáró hatóságot tájékoztatja. Ennek elmaradása esetén a magánszakértői vélemény nem minősül szakvéleménynek, a magánszakértő a szakkérdésben nem hallgatható ki tanúként, a magánszakértői vélemény csupán a terhelt és a védő észrevételeként jöhet számításba.

Kérdés, hogy ez a terhelti, illetve védői észrevétel, melyet az általuk megbízott az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértő vagy eseti szakértő terjesztett elő alkalmas lehet-e/tartalmazhat-e olyan, a büntetőeljárásban releváns tényekre vonatkozó megállapításokat, amelyek alapján megingatható lesz az ügyben eljáró hatóság addigi álláspontja. Erre, közel egy évvel a törvény hatálybalépése előtt, a majdan kialakuló gyakorlat ismeretének hiányában nem lehet konkrét választ adni, de el kell rajta gondolkodni, mert problémákat okozhat, hiszen a szabad bizonyítási rendszerben a bizonyítékok között nem tehető kü-

⁴⁶ 2017. évi XC. törvény 190. § (3) bekezdés

⁴⁷ Szaktv. 52. § (3) bekezdés

⁴⁸ 2016. évi XXIX. törvény 52. § (5) bekezdés

⁴⁹ <http://pestisracok.hu/rezesova-per-ujabb-szakerto-es-vedoi-beadvanyok-kerultek-sullyesztobe/>

⁵⁰ 2017. évi XC. törvény 190. § (4) bekezdés

⁵¹ Értsd alatta a törvény szövege szerint az ügyben eljáró bíróságot, ügyészséget és nyomozó hatóságot.

lönbség, a mérleg serpenyőire rápakolt bizonyítékokat pro- és kontra az ügyben eljáró hatóságnak kell értékelnie.

Erdei Árpád véleményével teljesen azonosulva nekem is az az álláspontom, hogy „nehéz olyan esetet elképzelni, amikor a szakvélemény egyedül és önmagában jelentené a hatósági döntés alapját. Majdnem bizonyos, hogy a szakvéleményben állítottak csak más adatokkal, bizonyítékokkal együtt fordulnak elő a hatósági ténymegállapításban. Az természetesen könnyen lehet, hogy a hatóság minden más, azzal ellentétes bizonyítékkal szemben a szakvéleményre alapozza döntését, ez azonban már a hatósági problémamegoldáshoz tartozik. A jog hagyományosabb terminológiájával élve a mérlegelés és a belső meggyőződés kialakulásának kérdése.”⁵²

A ténykérdés, a jogkérdés és a szakkérdés

A bizonyítás folyamata jogilag meghatározott. A büntetőeljárásban egyrészt ténybizonyítás, másrészt jogi bizonyítás folyik. A bizonyítás jogi természete a jogilag jelentős tények megállapítására vonatkozik, és a jog által megállapított szabályai miatt állítható.

A ténybizonyítás mivolta abból következik, hogy tényeket más tények segítségével tesz megállapíthatóvá.

A bizonyítás folyamatában három alapfogalom élvez kiemelt helyzetet:

- *bizonyítandó tények* (amelyet a jog, illetőleg a bizonyítás sajátos igényei határoznak meg)
- *bizonyító tény* (más néven bizonyíték, ami a bizonyítandó tényt teszi megállapíthatóvá)
- *bizonyítási eszköz* (régibbi nevén *bizonyítékforrás*, ami a bizonyítékot hordozza vagy tartalmazza).⁵³

Egyszerűbben: A büntetőeljárásban a bizonyítás tárgyának a megállapítandó tényeket tekintjük, míg azok, amelyek segítségével a bizonyítandó tényre következtetések vonhatók le, a bizonyító tények. A bizonyítandó tények körébe csak az ügy eldöntéséhez szükséges, az ügy érdemi kimenetelére befolyást gyakorló tények tartoznak. A bizonyítás tárgyához egyes szerzők szerint csak anyagi jogi tények tartoznak.⁵⁴

⁵² Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987., 91.

⁵³ Erdei Árpád: Az ártatlanság vétele a szakértői bizonyítás szemszögéből, In: Az orvosszakértő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012. 11. o.

⁵⁴ Balla Lajos: Részbizonyítás a másodfokú eljárásban, In: A büntető ítélet igazságtartalma, Magyar Közlöny Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2010., 123. Vö.: 1896. évi XXXIII. törvénycikk: 83. § a nyomozás tárgya: azoknak az adatoknak kipuhatólása és megállapítása, melynek a vád emelése vagy nem emelése kérdésében a vádló tájékoztatására szükségesek. 1962. évi 8. tvr. 61. § Bizonyítékok különösen: a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a tárgyi bizonyítékok, az okiratok, a szemle, és a terhelt vallomása. 1973. évi I. törvény 59. § (1) bekezdés: a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető törvény és az eljárási jogszabályok alkalmazása szempontjából jelentősek. 1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdés: a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában je-

Egy adott cselekménnyel kapcsolatban a kriminalisztika alapkérdéseire keressük a választ, azaz quis (ki?), quid (mit?), ubi (hol?), quibus auxiliis (kivel?), cur (miért?), quomodo (hogyan?), quando (mikor?) csinált.⁵⁵

Az alapkérdésekre adott szakértői véleményben adandó válaszok jelentősége, gondolom, nem vitás: ha egy pisztollyal több alkalommal meglőtt személy mellett megtalálják az elkövetés eszközét, meg kell állapítani, valóban azzal ölték-e meg az áldozatot, az elkövetés eszközén fellelt ujjlenyomat származhat-e az elkövetőtől vagy az a személy, aki a holttestet felfedezte megfogta-e azt, így az „véletlen” személytől származik-e.

Az sem mindegy, hogy például a lopásnál a minősítő körülmény többek között az érték: szabálysértési, kisebb, nagyobb, vagy jelentős stb., a lopást dolog elleni erőszakkal követték el, avagy helyiségbe vagy ahhoz tartozó bekerített helyre megtévesztéssel, a jogosult tudta és beleegyezése nélkül bemenne, esetleg az eltulajdonított pénztárcában a szabálysértési értéket meg nem haladó összegű készpénzen felül a sértett személyi igazolványát, TAJ-kártyáját, vagy további egyéb iratait is ellopták.

A bűncselekmények minősítő körülményeit illetően néha elegendő a sértett elmondását alapul venni, abból az egyértelműen megállapítható, hogy például zsebtolvajlás történt, (amikor egyébként nem is észleli a sértett a sérelmére elkövetett cselekményt). Máskor a rendőri jelentések is kellő eligazítást nyújtanak („a falu szélén található ház kerítéssel teljesen körbe van kerítve” vagy „a ház kert felőli végén a kerítés hiányzik”, „a műhely bejárati ajtaja előtt Tuto lakat hever, melyet eddig nem ismert eszközzel felfeszítettek, ugyanis a lakat fül része a műhely oldalán maradt”). Viszont az, hogy egy „Straus” vagy „Stihl 240” típusú használt fűkasának mennyi az értéke, az már tárgyszakértői kérdés, akkor is, ha a nyomozó hatóság tagja ezzel tökéletesen tisztában van.

Azon bűncselekmények esetében viszont, amikor a büntető törvénykönyvben szereplő törvényi tényállás keretdiszpozíció, azaz más jogszabály tölti ki annak tartalmát, a hatóság által kirendelt szakértőnek „valamilyen szinten” jogkérdésben is véleményt kell nyilvánítania.

Ám az olyan kérdések feltevése, mint például: „Közvetlenül mi okozta a baleset bekövetkezését, és ezért személy szerint terhel-e valakit felelősség? A baleset bekövetkezésében kit vagy kiket milyen mértékben terhel felelősség?” – helytelen.⁵⁶

Erdei Árpád és Pusztai László e tárgykörben 1982-ben a jogi szakértőkről írt tanulmánya részletesen körbejárta ezt a területet, bár egymással ellentétes áll-

lentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására.

⁵⁵ Soltész Imre: Útmutató a bűnügyi nyomozásra, Palladis, Budapest, 1924., 26.

⁵⁶ Erdei Árpád – Pusztai László: Jogi szakértő a büntetőeljárásban? Jogtudományi Közlöny, 1982/10., 809.

lásponjuk miatt nyitva hagyták a kérdés megválaszolását, nevezetesen azt, hogy a büntetőeljárásban sor kerülhet-e jogi szakértő igénybevételére.

A szerző-páros megkülönböztetést tett – teljesen megalapozottan – aközött, amikor a szakértők a kompetenciájukon kívül jogi kérdésekre is kiterjedően nyilatkoznak, valamint a kifejezetten jogkérdés megválaszolására kirendelt „jogi szakértők” között.

Az első esetben arról van szó, hogy a munkavédelmi, orvos-, vagy könyvszakértő nemcsak – valóban szakmai kompetenciájába tartozó – szakkérdésekben nyilatkozik, hanem egy lépéssel továbbmenve, levonja az azokból adódó jogi konzekvenciákat is. Nem ritkán – említik meg a szerzők – a hatóságok egyenes felszólítására, amely gyakorlat teljesen helytelen, ugyanis a büntetőjogi felelősség, a bűnösség – még inkább a minősítés – kérdésében történő véleménynyilvánítás elismerten nem tartozik a szakértők hatáskörébe. A „jogi szakértők” a fentiekkel ellentétben éppen arra lennének kompetensek, hogy nyilatkozzanak: létezik-e valamilyen hatályos jogszabály, amely a konkrét esetben alkalmazandó, s ha igen, mi annak a tartalma.⁵⁷

A hatóságnak az a feladata a szakértő kirendelése kapcsán, hogy egyértelműen kitűnjön milyen szakmai (tény) kérdésekre várja a választ.⁵⁸

Székely Jánost idézve: „nem kerülhet sor szakértő igénybevételére jogi kérdésben. Arra vonatkozólag, hogy az ügyben jelentőséggel bíró bárminő jogszabály (törvény, rendelet, szabályrendelet, döntvény, stb.) létezik-e és mit tartalmaz, éppen a hatóság rendelkezik különleges szakértelemmel. Ha kétségei vannak, tudakozódnia kell, de szakértőt nem vehet igénybe.”⁵⁹

Cséka Ervin a jogi szakértők alkalmazásáról 1982-ben az OKRI-ban tartott vita során a kérdésre nemleges választ adott, ugyanis a büntető eljárásjogi törvényt azt mondja ki, hogy „szakértőt akkor kell igénybe venni, ha annak különleges szakértelme *tény* vagy *körülmény* megállapításához vagy megítéléséhez szükséges”. Az ellentétes kizártságának logikai elve alapján ebből az következik, hogy nincs helye a szakértőnek jogkérdésben. Ha ugyanis a törvényhozó azt lehetővé kívánta volna tenni, akkor a törvény szövegében jeleznie kellett volna, hogy a ténykérdéseken túl jogkérdésekben is lehetőség van szakértő bevonására.⁶⁰

A régi római jogi alaptétel szerint – „iura novit curia” [a bíró(ság) ismeri a jogot] – a különleges szakértelem nem jogi jellegű, mert a jogi szakismereteket a büntetőeljárásban eljáró hatóságoknál meglévőnek kell tekinteni.

Erdei Árpád pár évvel később, 1987-ben, egy monográfiában is visszatér a jogi szakértővel kapcsolatos gondolatmenetére, mely szerint: „Talán indokolatlan

feltételezés részemről, mégis megkockáztatom azt az állítást, hogy a jogi szakértővel szembeni szembenállás a név szerencsétlen konnotációi miatt olyan erőteljes. Ha az elnevezés nem sugallná, hogy a bíróságnak a saját szakismeretei körében szakértő segítségre van szüksége, vagy azt, hogy jogi kérdések eldöntését a hatóság nem bízhatja szakértőre, jogi szakértőtől kapható segítséget az irodalom nem próbálna olyan élénken elutasítani. Még szerencse, hogy a gyakorlat reálisabb: a bíró különösebb aggodalom nélkül megkérdezi a szakértőt, hogy mit mond az adott kérdésben a keretet kitöltő rendelkezés, van-e egyáltalán olyan. S valószínűleg egyetlen bíró sem szégyellné elismerni, hogy nem olvasott el minden közzétett jogszabályt. A jogi szakértő az ügy szempontjából lényeges, szakmai kérdéseket rendező jogszabályok létezésének, főleg pedig ezek szakmai tartalmának a szakmában járatlan hatóság és a felek számára érthetővé tételében működne közre, mégpedig a bizonyítási eljárás során.”⁶¹

A mai joggyakorlat szerint jogkérdésben a büntetőeljárásban szakértői vélemény nem szerezhető be, az ilyen kérdésben véleményt nyilvánító szakértő a szakértői kompetenciáján túlterjeszkedik.⁶²

Az új Be. a korábbi büntető eljárásjogi törvényeket követve nem tágít ettől, a legújabb előírások szerint: „Jogszabály meghatározhatja azokat a *szakkérdéseket*, amelyekben meghatározott szakértő jogosult véleményt adni.”⁶³

Európai Unió tagországunk óta a jogszabályok az EU-s normákkal is kibővültek. A Pécsi Ítéltábla a közel múltban egy természetkárosítás büntette miatt indított büntetőügyben az alábbiakban ismertetésre kerülő ítéletet hozta:

A Szekszárdi Járásbíróság ítéletével a vádlottat az ellene emelt természetkárosítás büntettének vádja alól felmentette. Ügyészi fellebbezés folytán a Szekszárdi Törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta és a vádlottat bűnösnek mondta ki a Btk. 242. § (1) bekezdésének c) pontjában meghatározott természetkárosítás büntettében, a vádlottat megrovásban részesítette, egyben a Szekszárdi Rendőrkapitányság tárgynyilvántartásában bűnjelként bevételezett medvebőrt elkobozta.

A megállapított és irányadónak tekintett tényállás lényege szerint a vádlott 2012. év őszén Szlovákiában vendégvadászoként egy barnamedvét ejtett el. A vad elejtésére a vonatkozó szabályok betartása mellett került sor, amit a vadászatról, a vad elejtéséről szóló okiratok igazolnak. Az elejtett barnamedve tróféáját – preparált bőrért – a vádlott 2013. év februárjában Magyarországra hozta, és azt az általa üzemeltetett presszóban helyezte el.

A vádlott a trófea Magyarországra történő behoza-

⁵⁷ Erdei Árpád – Pusztai László: Jogi szakértő a büntetőeljárásban? Jogtudományi Közlöny, 1982/10., 809.

⁵⁸ Erdei Árpád – Pusztai László: Jogi szakértő a büntetőeljárásban? Jogtudományi Közlöny, 1982/10., 809.

⁵⁹ Székely János: Szakértő az igazságszolgáltatásban, Budapest, 1967. 116.

⁶⁰ Erdei Árpád – Pusztai László: Jogi szakértő a büntetőeljárásban? Jogtudományi Közlöny, 1982/10., 811.

⁶¹ Erdei Árpád: Tény és jog a szakértői véleményben, Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1987. 65.

⁶² Herke Csongor: Büntető eljárásjog, Dialóg Campus Budapest–Pécs, 2010., 92., illetve BH 2007/218., 2007/397.

⁶³ 2017. évi XC törvény 188. § (3) bekezdés

talához nem rendelkezett a vonatkozó jogszabályban meghatározott engedéllyel, ezért a másodfokú bíróság álláspontja szerint ezzel a magatartással megvalósította a Btk. 242. § (1) bekezdés c) pontjában meghatározott természetkárosítás büntettét.

A természetkárosítás tényállás keretdiszpozíció, amelyet más jogi normák töltenek meg tartalommal.

A harmadfokú bíróság ítélet szerint az első- és másodfokú bíróság helyesen ismerte fel, hogy a barnamedve (*Ursus arctos*) az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelméről szóló 1996. december 9-i 338/97/EK rendelet „A” mellékletében szereplő állatfaj, amely ekként fokozottan védettnek minősül az Európai Unió területén. Az említett EK rendelet a mellékleteiben felsorolt növény- és állatfajokra vonatkozó behozatal, kivitel és kereskedelem szabályait tartalmazza.

A védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2011. (V. 9.) KÖM rendelet 2. számú mellékletében – a közösségi normának megfelelően – 1391. sorszámon szerepel a barnamedve, mint fokozottan védett állatfaj.

A KÖM rendelet 4/A. § (12) bekezdése szerint: „a barnamedve ...külföldről megszerzett trófeájának tartása, bemutatása, országba történő behozatala, országból történő kivitele, országon történő átszállítása természetvédelmi hatósági engedély nélkül nem végezhető, ha a tulajdonos a trófea jogszerű megszerzését a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló kormányrendeletben meghatározott EU-bizonylattal, vagy export- és importengedéllyel igazolni tudja.” A (13) bekezdés szerint „trófeának minősül a vadászaton elejtett egyed azon származéka, amely tárgyi emlékként szolgál elejtője számára.”

A megállapított tényállás szerint a vádlott rendelkezett a barnamedve jogszerű elejtése – így a trófea jogszerű megszerzését – igazoló okiratokkal, csupán az okiratok alapján az Európai Unió tagállama, Szlovákia hatósága által kiállított EU-bizonylattal nem. Az export-, illetve import engedély hiánya jelen esetben nyilvánvalóan fel sem merül.

A harmadfokú bíróság álláspontja szerint ezt a bizonylatot kizárólag a vad elejtésének helye szerinti szlovák nemzeti hatóságnak volt jogosultsága kiállítani és a vádlottnak átadni, azt utólag az Európai Unió más tagállama már nem állíthatja ki, hiszen a fokozottan védett állat példányát Szlovákiában ejtették el. A vádlottat ugyanakkor erre az adminisztratív kötelezettségére a szlovák hatóságok nem figyelmeztették.

Mind az első- mint a másodfokú bíróság hivatkozott a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes

szabályairól szóló 292/2008. (XII. 10.) Kormányrendeletre. A Kormányrendelet 4. § (1) bekezdése bejelentési kötelezettséget ír elő, amely alól 4. § (2) bekezdése kivételt tesz azon vadászati trófeák vonatkozásában, amelyek jogszerű eredetét a tanácsi rendeletben szereplő engedélyekkel, illetve bizonylatokkal igazolni tudják.

A vádlottat bejelentési kötelezettség terhelte, miután a vadászati trófea jogszerű eredetét tudta ugyan igazolni, de nem a Rendeletben szereplő EU-bizonylattal, így magatartása – a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt – tényállásszerű, ugyanis a Rendelet hatálya alá tartozó élő szervezet egyedének jogszerű megszerzését, illetve a bejelentési kötelezettség teljesítésére előírt határidőt követően, a vonatkozó jogi szabályozás megszegésével (jogellenesen) tartotta birtokában. A vádlott esetében a Btk. 242. § (1) bekezdés c) pontjában meghatározott magatartások közül csak a jogellenes tartás jöhet szóba, miután az elkövetési tárgy megszerzése az ország területére történő behozatala jogszerű volt, a többi elkövetési magatartás pedig fogalmilag kizárt.

A harmadfokú bíróság a cselekmény társadalomra veszélyességét is vizsgálta, és megállapította, hogy sokkal nagyobb a társadalomra veszélyessége a vad jogellenes elpusztításával megvalósított cselekménynek, mint a jogszerűen elejtett vad jogszerűen elejtett trófeájának – adminisztratív mulasztásból – eredő – jogellenes tartásában megnyilvánuló tényállásszerű magatartásnak. A vádlott a harmadfokú bíróság ítélete szerint alappal bízhatott abban, hogy az általa Szlovákiában jogszerűen elejtett állat trófeáját minden további adminisztratív kötelezettség teljesítése nélkül – figyelemmel arra, hogy Magyarország 2004-től az Európai Unió tagállama, amelyben a személyek, az áruk, a tőke és a szolgáltatások szabad áramlása biztosított – szabadon hozhatja be Magyarország területére.

A harmadfokú bíróság a vádlottat az ellene emelt vád alól a Btk. 20. § (2) bekezdése alapján – társadalomra veszélyességben való tévedés címén felmentette –, mert kétségtelen ugyan, hogy a vádlott az elejtett medve trófeáját a Rendeletben meghatározott EU-bizonylat nélkül hozta Magyarországra, ez azonban nem róható a terhére, ugyanis hiányzik a cselekmény társadalomra veszélyességének tudata. Ezen magatartása miatt felelősségre vonásának csak akkor lenne helye, ha felismeri, hogy magatartása jogilag tilalmazott, valamilyen jogszabályt sért.

A szakvélemény, a tanúvallomás és az okirat

Ami a téma szempontjából fontos, a bizonyítási eszközök közül a szakvéleményt, a tanúvallomást és az okiratot vizsgálom, a definíciókat megadva, és ezt követően a különbségekre helyezve a hangsúlyt.

A szakvélemény az a bizonyítási eszköz, amelyet a

szakértő ad. A szakértő a szakértői vizsgálat alapján ad véleményt, azonban a szakvélemény csak egyike a büntetőeljárásban felhasználható egyenrangú bizonyítási eszközöknek. Az általa nyújtott bizonyíték pontosan ugyanolyan bírói értékelés tárgya, mint bármely másik, amely a Be.-ben felsorolt egyéb bizonyítási eszközökből ismerhető meg.⁶⁴

A szakértő a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni.

Egy francia mondás szerint: „a tanút a bűntény teszi tanúvá”, amelyet az idézett mondást tanulmányában felhasználó Fenyvesi Csaba azzal egészített ki, hogy „pontosítom annyiban, hogy a bűntény észlelése, felismerése és megfigyelése.”⁶⁵

A tanúvallomás, mint egyes személyi bizonyítékok⁶⁶ hordozója, a büntetőeljárás egyik igen fontos bizonyítási eszköze. Tremmel Flórián megállapítása szerint a hatályos büntető eljárásjogi törvényben nem véletlenül szerepel a bizonyítási eszközök között az első helyen.

A tanú az a személy, aki az általa észlelt múltbeli tényekről tesz vallomást.

*Materiális értelemben tanú az, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van, ez a tény azonban csak a tanú vallomásából derül ki, és gyakran olyan személyek tanúkenti kihallgatására is sor kerül, akik az ügyben releváns tényekről nem tudnak.*⁶⁷

A Be. ezt úgy határozza meg, hogy „tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet”.⁶⁸ Tartalmilag tehát a tanúi minőség a bizonyítandó tényre vonatkozó tudomás függvénye.⁶⁹

Eljárásjogi értelemben tanú az, akit a hatóság a felfedezett tényismereteire tekintettel tanúskodásra hív fel. A materiális és eljárásjogi tanúfogalom különbözőségéből adódóan következik, hogy két tanúi minőség nem mindig esik egybe. Így előfordulhat, hogy a megidézett tanú nem ismer releváns tényeket, ille-

tőleg a materiális értelemben vett tanú kihallgatására nem kerül sor.⁷⁰

A tanú vallomásából származó bizonyíték lehet *közvetlen, avagy közvetett*, mindkét esetben, legyen akár vádlottat *terhelő* vagy *mentő tartalmú*, jelentősége kiemelt a büntetőperben.⁷¹

A büntetőeljárásban *fel lehet használni* azokat az *okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket*, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – *a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett.*⁷²

*Okirat az a bizonyítási eszköz, amely valamely tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására készül és arra alkalmas.*⁷³ A Be. meghatározásában okirat meghatározásában okiraton mind a köz-, mind a magánokiratot érteni kell, közömbös tehát, hogy kik állították ki. A Be. 115. § (1) bekezdésében meghatározott irattól az okiratot az különbözteti meg, hogy ez utóbbi tény stb. bizonyításának céljára készült. A Be. értelmében az okirat csak hiteles, valódi lehet. A hamis vagy hamisított okirat: tárgyi bizonyítási eszköz.⁷⁴

Simor Pál szerint – a bizonyítékforrások alapján, de azok között kellően differenciálva – a bizonyítékok négy osztálya, fajtája különböztethető meg: *1. a személyi bizonyítékok; 2. a szakértői vélemény; 3. a tárgyi bizonyítékok; 4. az írásbeli bizonyítékok.*⁷⁵

A személyi bizonyítékok a tanú és a terhelt vallomása. Ezek és a szakértői vélemény között alapvető különbség van. A személyi bizonyíték abból fakad, hogy a bűncselekménnyel kapcsolatos múltbeli esemény tükröződik az észlelő tudatában. *A szakértői vélemény alapvetően más természetű. A szakértő a büntetőüggyel kapcsolatos múltbeli eseményt, történetet nem észlel közvetlenül.* Tudatában ezek nem tükröződnek, nem ezeket adja vissza. A szakértő tanulmányai során elsajátította egy meghatározott tudományágnak az elméletét, a technika ismeretét, megfelelő gyakorlati tapasztalatokat szerzett és ezeket az adott ügytől tökéletesen függetlenül fennálló ismereteit, „különleges szakértelmét” veszi igénybe a hatóság, ezeket az absztrakt ismereteket konkretizálja a szakértő a szóban forgó ügyre. *A terhelt és a tanú vallo-*

⁶⁴ Erdei Árpád – Pusztai László: A szakértői intézményrendszer továbbfejlesztése, Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXII., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985., 338., Vesd össze: A Be. 76. § (1) bekezdése szerint – mely felsorolás taxatív – a bizonyítás eszközei a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása.

⁶⁵ Fenyvesi Csaba: A szembesítés, mint igazságkereső módszer erősségei és gyengeségei, In: A büntető ítélet igazságtartalma, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010., 123.

⁶⁶ A személyi jellegű bizonyítékoknál lényegében pszichikus, tudati viselkedés tükröződés által szerezhet a hatóság érdemi információkat a bűncselekményről. In: Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006., 83.

⁶⁷ Erdei Árpád: VIII. fejezet: A bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárások, In: Erdei Árpád – Hack Péter – Holé Katalin – Király Eszter – Koósné Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog I., Szerkesztette: Hack Péter, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014, 147.

⁶⁸ Be. 79. § (1) bekezdés

⁶⁹ Erdei Árpád: VIII. fejezet: A bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárások, In: Erdei Árpád – Hack Péter – Holé Katalin – Király Eszter – Koósné Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog I., Szerkesztette: Hack Péter, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014, 147.

⁷⁰ Erdei Árpád: VIII. fejezet: A bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárások, In: Erdei Árpád – Hack Péter – Holé Katalin – Király Eszter – Koósné Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog I., Szerkesztette: Hack Péter, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014, 147.

⁷¹ Tremmel Flórián: A magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2001, 229. Illetve beszélhetünk a tanúvallomásról még mint „származékos” vagy „eredeti” bizonyítékról.

⁷² Be. 76. § (2) bekezdés

⁷³ Be. 116. § (1) bekezdés, továbbá az okiratra vonatkozó rendelkezések irányadók az olyan okiratról készült kivonatra és az olyan tárgyra is, amely valamely tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének igazolása céljából a Be. 115. § (2) bekezdésében – rajz, és minden olyan tárgy, amely műszaki, vegyi vagy más eljárással adatokat rögzít – megjelölt módon készült. Ide sorolható például a közlekedési baleset helyszínéről készült rajz, film, videofelvétel stb.

⁷⁴ Király Tibor: Büntetőeljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 271.

⁷⁵ Dr. Simor Pál: A tárgyi bizonyíték, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 66.

másának alapja a konkrét üggyel kapcsolatos, az ügy által meghatározott helyen és időben tett érzelmi észlelet, a vélemény a szakértőnek az üggyel függetlenül szerzett ismeretein alapszik. Ezekkel az ismeretekkel más hasonló képzettségű egyének is rendelkeznek. A szakértő tehát – szemben a tanúval és terhelttel – *helyettesíthető*. Véleménye szükségképpen prekonceptcionált, a büntetőeljárás céljára büntetőeljárás cselekménnyel létrehozott bizonyíték. Mindezeknél fogva a szakértői vélemény nem vonható a terhelt és a tanú vallomásaival egy kategóriába, hanem az e személyi bizonyítékok mellett fennálló, különálló bizonyítékfajta.⁷⁶

A tárgyi és írásbeli bizonyítékok abban különböznek – Simor Pál szerint – a személyi bizonyítékoktól, illetve a szakértői véleménytől, hogy ez utóbbiak bizonyíték jellege a tudaton, illetve a szakismereten nyugszik, azáltal érvényesül, hogy a kihallgatott személy közvetlenül közli észleléseit, illetve ismereteit és azok alkalmazását. A tárgyak bizonyítéki jellege viszont meghatározott anyagi – fizikai, kémiai, biológiai, stb. – tulajdonságokon és kapcsolataikon nyugszik és tulajdonságok és a kapcsolatok érzékszervi észlelése, megismerése révén válnak a tárgyak bizonyításra felhasználhatóvá. Az írásbeli bizonyítékoknál ezzel szemben (...) nem az anyagi tulajdonságokhoz, hanem az írásnak (...) jelekkel rögzített gondolati tartalmához fűződik a bizonyítéki jelleg.

A szakértői tevékenységgel kapcsolatos fogalomrendszer tartalmi értelmezése nyilvánvalóvá teszi, hogy a szakvéleményt olyan sajátos jellegű bizonyítási eszköznek tekintem – írta Katona Géza – amely nem könnyen illeszthető be a bizonyítási eszközök kettős: személyi és tárgyi bizonyítási eszközök rendszerébe. A szakvéleményt elsődlegesen, de nem kizárólagos jelleggel személyi jellegűnek tekinthetjük, hiszen éppen úgy emberi szubjektum hozza létre, mint a tanú és a terhelt vallomását. De ezektől mégis eltér, mert a szakértői tevékenység objektív jellegű forrását, a vizsgálat tárgyát az eljáró hatóság bocsátja a szakértő rendelkezésére.⁷⁷

A szakvélemény azonban a mostani szabályozás szerint a tanúvallomáshoz hasonlóan személyi bizonyítási eszköz. Pontos elhatárolásuk érdekében az alanyikkal összefüggő két tényezőt kell figyelembe venni:

- a tanú az eljáráson kívül szerzett ténytudomásáról számol be, amíg a szakértő a hatóságtól kapja, vagy a vizsgálataiból állapítja meg, tehát az eljárásban szerzi meg azokat a tényismereteket, amelyek a szakvéleményében megjelennek;
- a tanú véleményét a hatóság nem veszi bizonyíték-ként figyelembe, s a tanú ilyen közlését el is hártja. A szakértő ezzel szemben éppen szakmai véleményének a közlésével szolgáltat bizonyítékot.⁷⁸

Bartkó Róbert szerint: „A szakértő csak a vizsgálat menetével, lefolytatásának körülményeivel kapcsolatosan tud véleményt adni, a tulajdonképpeni bizonyítás tárgyát képező szakkérdésben nem. Azaz a védelem által felkért, de az eljárásba be nem vont szakértő tanúként meghallgatható lenne arról, hogy hol, mikor, milyen eszközök, vizsgálati módszerek alkalmazásával végezte el vizsgálatát, a megvizsgált személy milyen magatartást tanúsított az adott vizsgálat során, a vizsgálattal összefüggésben a szakma milyen iránymutatásokat, kritériumokat állított fel. Arról azonban nem, amit a vizsgálat eredményeképpen maga a szakértő is csak véleményezni tudott, azaz magáról a bizonyítás szempontjából releváns körülményekről.”⁷⁹

Noha ellentétesnek látszik a védelem érdekeivel és a védelemhez való alkotmányos joggal, látnunk kell azt is, hogy a tanú a hamis tanúzás, a szakértő a hamis szakvéleményadás büntetőjogi következményeinek terhével köteles nyilatkozni, az ellenszakértő viszont tartalmilag a védelem szaktanácsadója, akinek például a tárgyaláson szava nem is lehet, mert sem nem tanú (nincs tudomása bizonyítandó tényről), sem nem szakértő (mert nem rendelkezik a hatóság szakértőjével) s nem is vádlott, védő stb.⁸⁰

Az okirat *valamely tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására készül és arra alkalmas.* A Be. 108. § (2) bekezdés c) pontja alapján a szakértői vélemény lényegi részét képezi az ún. *szakmai* ténymegállapítás, melyből a véleményi rész következik. Minthogy az okiratra vonatkozó előírások szerint az okirat tény valóságának bizonyítására is szolgál, így – helyes értelmezést követve – a be nem vont szakértő véleményében lévő ténymegállapítási részt is valóságosnak kell, kellene elfogadnunk. Ha pedig ez így van, akkor nehezen védhető a jogalkotói megkülönböztetés, amit a törvény a védelem által felkért szakértő szakvéleménye, valamint a hatóságok által kirendelt szakértő szakértői véleménye között felállít.⁸¹

Az új Be. az aggályaimat eloszlatja, hiszen a magánszakértőnek adandó megbízás garanciákkal kellően körülbástyázott, a magánszakértő nem tanúként hallgatható ki, a magánszakértői vélemény a terhelt és a védő észrevételeként vehető figyelembe, ha a magánszakértőnek adandó megbízás során a 2017. évi XC. törvény 190. § (2)–(4) bekezdéseiben foglaltaknak megfelelően járt el. Az okirattal való azonos felhasználás szabályai pedig eltűntek a szabályozásból.

rások, In: Erdei Árpád – Hack Péter – Holé Katalin – Király Eszter – Koósne Mohácsi Barbara: Büntetőeljárás jog I., Szerkesztette: Hack Péter, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014, 149–150.

⁷⁹ Bartkó Róbert: A magánszakértő eljárásjogi pozíciója a büntetőeljárásban, *Ügyészek Lapja*, 2016/5. 7.

⁸⁰ Bócz Endre: Egy szakértői vélemény – tanulságokkal, *Belügyi Szemle*, 1979/9., 66.

⁸¹ Kovács Gábor: Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő – kavics a cipőben!, *Med et Jur*, 5. évfolyam 4. szám, 2015. január 11., In: Bartkó Róbert: A magánszakértő eljárásjogi pozíciója a büntetőeljárásban, *Ügyészek Lapja*, 2016/5. 9.

⁷⁶ Dr. Simor Pál: A tárgyi bizonyíték, *Kriminálisztikai Tanulmányok*, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 66.

⁷⁷ Katona Géza: Valós vagy valótlan? *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest 1990. 302.

⁷⁸ Erdei Árpád: VIII. fejezet: A bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárás

Összegzés

Annak ellenére, hogy a szakértő a „bíró” hiányzó szakértelmét pótolja,⁸² szakértői véleménye nem tekintendő „ítéletnek”, bár a büntetőügyben releváns tények megállapításához, illetve megítéléséhez szükséges a szakértelme.

Az is igaz, hogy amennyiben egy igazságügyi ideg-elmorvos szakértői véleményben az szerepel, hogy a terheltnek a skizofréniája miatt beszámítási képessége hiányzik, és cselekménye következményeinek felismerésére valamint arra, hogy e felismerésnek megfelelő cselekvésre nem képes, ugyanazt jelenti, hogy a vádlott nem büntethető kóros elmeállapota miatt. De, az egyik megfogalmazás a szakvéleményben, a másik pedig a bíróság ítéletének rendelkezésében szerepel.

A szakértő nem bíró, mert – bár a szakvéleményben olyan megállapítások (is) lehetnek, amelyek a vádlott büntetőjogi felelősségének eldöntése szempontjából elengedhetetlenek – a Be. 5. §-a alapján az ítélet meghozatalának „monopóliuma” a bíró(ság) feladata.

A szakértői szaktudás igénybevétele, és a különleges szakértelem útján beszerzett bizonyíték nem kizárólag a nyomozó hatóságot, a vádhatóságot vagy a bíróságot illeti meg.⁸³

Erdei Árpád a már többször idézett monográfiájában azt írta, hogy „az a tény azonban, hogy a szakértőt a gyakorlatban általában a hatóságok vonják be az eljárásba, nem helyezi őt a hatóságok szintjére, vagy nem emeli ki a bizonyítás alanyainak sorából. (...) Az a körülmény azonban, hogy *mi módon kerül a szakértő az eljárásba, semmiképpen nem lehet a lényegi kérdés szempontjából döntő, még akkor sem, ha a bevonás módja más tekintetben igen nagy jelentőségű.* A magyar büntetőeljárás jogban pl. kétségtelen a szakértő kirendeléséről szóló hatósági határozat konstitutív ereje: *a szakértő jogállása büntetőügyben csak azt illeti meg, akit a hatóság ilyen minőségben kirendel.* A kirendelés azonban csupán egy sajátos bizonyítási alanyi pozíciót, nem pedig hatósági, tudományos bírói pozíciót konstituál. Az eljárási alanyiség szempontjából tehát *a bevonás módjának rendezése végül is technikai természetű eljárási szabályozást jelent, amely nem annyira a szakértő általános eljárási helyzetére, mint inkább egyes konkrét jogaira és kötelezettségeire van közvetlen hatással.*⁸⁴

Ahhoz, hogy a magánszakértő nem tanú, és a magánszakértői vélemény nem okirat hosszú út vezetett. De sikerült eljutnunk idáig.

Álláspontom szerint egy szakvélemény milyensége, minősége, elfogadhatósága, pártatlan, objektív és elfogulatlan volta nem attól függ, hogy a szakértőt ki

rendeli ki, illetve ki bízta meg. Erre nézve Kovács Gáborral teljesen egyetértve, akinek a javaslata az volt, „amennyiben az elméleti megközelítés kellő alapot ad e jogintézmény alkalmazására, az eljárási törvényben rögzített garanciális elemek pedig kellő védelmet biztosítanak az eljárás pártatlanságára, úgy érdemesebb lenne nagyobb teret adni érvényesüléséhez, mert *hiszen nem feledhető, hogy a hivatalból eljáró szakértő is tévedhet, és a védelem által felkért szakértőnek is lehet igaza.*⁸⁵

A hatóság által „preferált szakértők” kategóriáját illetően néha felmerül, hogy a szakértőnek a bűnüldöző szervekkel való szorosabb együttműködésében az elfogultságra hajlamot vagy annak lehetőségét látják, tehát azt, hogy a szakértő ezáltal végképp a vád, és nem az ügy szakértőjévé válik, amit jogilag meg kellene akadályozni. Ennek a részbeni garanciái most is megvannak – fejtette ki Tóth Mihály –, de tovább is fejleszthetők azok az eljárási garanciák, amelyek a védelem számára is lehetővé teszik a szakértő igénybevétele, a szakértőhöz intézendő kérdések meghatározását vagy kiegészítést, s a szakvélemények ellenőrzését, a vitás pontok tisztázását.⁸⁶

A másik oldalt megvilágítva Tóth Mihály szerint „a valóban jó (könyv)szakértő adott esetben éppoly színvonalasan képes igazolni a bűnüldöző hatóság igazát, mint a gyanúsítottét. Elgondolkodtató az is, hogy a terhelték és védők kérése készült, általuk honorált szakvélemények esetében egyetlen olyannal sem találkoztam, amely – rendre nyomatékosan hangsúlyozva az objektivitást – ne a védelem érveit erősítette volna.”

Ide kívánczik Tóth Mihály elgondolkodtató példája.

„Egy néhány évvel ezelőtti ügyben az ország egyik legjobb vámszakértőjeként emlegetett személy – még mint a VPOP osztályvezetője – a csempészet miatt indult nyomozás kezdeti szakaszában jóformán egyedül ismerte fel a terhelt által folytatott bonyolult és áttekintéses tranzakciók jogellenességét, és rövid, meggyőző okfejtést tartalmazó véleményes jelentésben (ha úgy tetszik „belső szakvéleményben”) intézkedett a hamis jogcímen folyó vámkezelések leállításáról. Vámszakértőként járt ugyan el, de az adott gazdasági folyamat dokumentációjának áttekintése kapcsán, ha formálisan is, könyvszakértői munkát végzett. A feljegyzés és az intézkedés pontosan tartalmazta, hogy a vámkezelések formálisan rendben vannak ugyan, de csak a vak nem látja, hogy itt az engedmények tudatos és következetes kijátszásról [vám és adómentes szolgáltatásnak, lízingnek álcázott kereskedelemről van szó].

A jóval későbbi bírósági eljárásban már, mint munkahelyéről kilépett és a vádlott által megbízott és fizetett szakértő húszoldalas elaborátumban fejtette ki a terhelt eljárásának jogszerűségét, és ostromozta azo-

⁸² Ez alatt a nyomozó hatóság és az ügyész is értendő, mint büntetőügyben eljáró hatóságok, amelyek a szakértő kirendelésére jogosultak.

⁸³ Kovács Gábor: Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő – kavics a cipőben!, Med et Jur, 5. évfolyam 4. szám, 2015. január 12. o.

⁸⁴ Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1987. 20.

⁸⁵ Kovács Gábor: Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő – kavics a cipőben!, Med et Jur, 5. évfolyam 4. szám, 2015. január 14. o.

⁸⁶ Uo.: 299.

kat – saját magáról kissé megfélekedve –, akik erről a kérdésről valaha is másképp vélekedtek.

Korábbi véleményét állami alkalmazottként, munkaköri kötelezettsége részeként terjesztette elő, ez belefért havi 45 000 Ft-os fizetésébe. Később e vélemény alaposabb cáfolatáért az egyébként tévedés jogcímén felmentett gyanúsítottól – mint hírlík – több mint két-éves korábbi fizetését kapta.⁸⁷

A *fair trial* a „fegyverek egyenlőségének elve” jegyében megköveteli, hogy ha a hatóság szakértőt rendel ki, ne a hatóság úgymond „jóindulatától” vagy esetleg az ítélet hatályon kívül helyezésétől való félelemtől függjön a terhelt és a védő által megbízni kívánt szakértő szakvéleményének „bizonyítási eszközbeli” minősége. Ha a hatóság által kirendelt szakértő szakértőként hallgatandó ki, ugyanez – az új Be. tükrében – a terhelt és a védő által megbízott szakértőt is megilleti, a törvényben meghatározott feltételek betartása esetén. Másként fogalmazva: bár a hatóság, a terhelt és a védő nem azonosak, „nem vehetők egy kalap alá”, de ami az egyiket megilleti, megillet(he)ti a másikat is, mert ha céljaik nem is egyeznek, a tényállás valóságghű megállapíttatása – a végső fórum, a bíróság által – mindennél előrébb való, vezessen az a vádlott elítéléséhez vagy éppen a felmentéséhez.

Az új Be. tehát „újra tervezte” a szakértő működésének szabályait, a szükséges garanciális szabályokat beépítette, és körülbástyázta, tehát ebben az új koncepcióban remélhetőleg előítélettel mentesen, nem pedig negatívan tekinthetünk majd a megbízás alapján elkészített magánszakértői véleményre.

Befejezésül Király Tibort idézem: „... a bíróság *igazságmonopóliumot* kapott. Ezt, ha másból nem is tudnánk, akkor is látnunk kellene a bűnösség kimondására és büntetés kiszabására kapott felhatalmazásából, továbbá abból, hogy a jogerős bírói határozat igazságerejű. Ugyanakkor fejtette ki az akadémikus egy másik tanulmányában a védelem abban segíti a bíróságot, hogy a tényállást minden összefüggésében, minden oldalról megvizsgálja. A védelem segít megakadályozni, hogy az igazságszolgáltatásban olyan egyoldalú szemlélet érvényesüljön, amely csak a terhelt ellen szóló körülményeket veszi figyelembe és nem törődik az enyhítő és mentő körülményekkel. A védelem fáradozása az igazság érdekében: küzdelem. Az igazságot néha szándékolt hamis tények, néha tévedések fedik el. Felszínre hozni az igazságot ilyen esetekben csak a hamis tények leleplezése és tévedések eloszlátása árán lehet.”⁸⁸ ■

⁸⁷ Tóth Mihály: Könyvszakértői bizonyítás – ügyészi szemmel, Számvitel és könyvvizsgálat 1998/7–8. 298.

⁸⁸ Király Tibor: A védelem és a védő a büntetőügyekben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 121.

BÜNTETŐJOG II. – KÜLÖNÖS RÉSZ

Ötödik, hatályosított kiadás

SZERZŐK: **Belovics Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál**

SZERKESZTŐ: **Belovics Ervin**

LEKTOR: **Vókó György**

A 2012. évi C. törvény, tehát a Büntető Törvénykönyv elfogadását követően immár ötödik alkalommal jelenik meg a Különös Rész tényállásait átfogóan elemző szakkönyv. **Az aktualizált kiadás – 2016. november 1-jei lezárással – átvezeti a Btk. és a kerettényállásokat kitöltő más jogszabályok módosításait, elemzi a kódexbe bekerült új tényállásokat, valamint feldolgozza az ítélkezési gyakorlat legújabb fejleményeit.** A Btk. módosult rendelkezései körében az új kiadás így többek között

már a bennfentes kereskedelem módosult tényállásának, valamint a bennfentes információ jogosulatlan közzététele és a – többbefektetési csalás helyébe lépő – tiltott piacbefolyásolás új tényállásának szövegét és magyarázatát is tartalmazza.

A tényállások bemutatása továbbra is a megszokott módon történik. A szerzők nem csupán az egyes bűncselekmények dogmatikai elemzésének és joggyakorlatának a bemutatására törekuszenek, hanem ismertetik azok szabályozásának történeti előzményeit, a hatályos rendelkezések alkotmányos alapjait, a kapcsolódó joggyakorlat meghatározó döntéseit és megjelölik az idetartozó jogirodalom jelentősebb eredményeit is.

A változatlan szerzői csapatból ketten a Legfőbb Ügyészség vezető munkatársai (egyikük tanszékvezető egyetemi tanár), a harmadik szerző a Kúria büntetőbírája, a kötet lektora pedig professor emeritus, az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója. Valamennyien a büntetőjog tudományának jeles képviselői, akik több évtizede folytatnak oktatói tevékenységet a hazai jogi karokon.

Büntetőjog I. – Általános Rész és II. – Különös Rész együttesen: 20 000 Ft

Ára: 12 000 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%